

Ilegalni planinski klub Krpelj in današnji čas

Ob minuli 90-letnici

Žarko Rovšek

Pod vrhom Porezna (1630 m) stoji planinska postojanka, po drugi svetovni vojni večkrat obnovljena in nadgrajena nekdanja italijanska vojašnica. Le še stare črno-bele fotografske podobe nas spominjajo na njeno predhodnico, staro kočo nekdanje Cerkljanske podružnice SPD, ki so jo slavnostno, ob navzočnosti 1500 navdušenih planincev, odprli malo bolj vstran leta 1907. Po prvi svetovni vojni so jo zasedle italijanske obmejne straže in jo z leti popolnoma uničile.

16. marca 1924 so se Jože Bevk, Evgen Božič in Zorko Jelinčič v zimskih razmerah povzpeli na vrh Porezna. Med počitkom v varstvu zapuščene stare planinske koče so se zedinili, da tudi "formalno" ustanovijo ilegalni planinski klub. Po uporabnem planinskem rekvizitu so ga poimenovali Krpelj. Mračne razmere po italijanski zasedbi Primorske, z vsemi ukrepi fašističnega režima, so ustanoviteljem brez posebnih iluzij za prihodnost narekovala njegovo ilegalno delo. Pobudnik in duhovni vodja Zorko Jelinčič ga je označil kot "nebogljeno

dete, porojeno po fašistični obsodbi primorskih Slovencev in Hrvatov na kulturno smrt". Soški podružnici SPD je v valu zatiranja vsega, kar je dišalo po slovenstvu, tedaj že zmanjkovalo sape. Štiri leta pozneje so jo oblasti z aretacijo zadnjega predsednika in zaplenbo arhiva ukinile, vse do tistega usodnega trenutka pa je bil Krpelj njen ilegalni sopotnik.

Že prvo pomlad so se prvi člani dogovorili o programu dela, katerega jedro je predstavljala organizacija planinskih izletov po soških in drugih gorah, vse z namenom, da se planinstvo čim bolj širi med ljudmi. Vmes so opravili

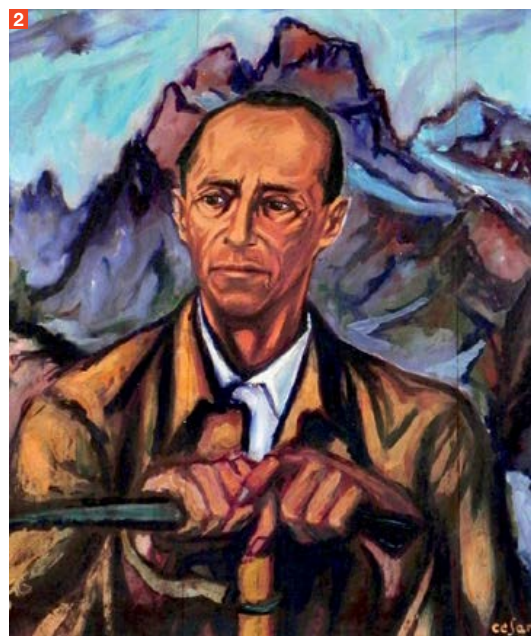
številne gorske ture tudi v manjših skupinah.

Planinski klub Krpelj naj bi združeval vse zanesljive Primorce, ki se srčno zavzemajo za osvoboditev Primorske, so navdušeni planinci in drzni raziskovalci podzemskega sveta, neustrašni prenašalci slovenske literature preko meje in v nobenem primeru niso pripravljeni izdati imena Krpelj.

Planinstvo v okovih

Gojiti planinsko dejavnost v takratnih razmerah na Primorskem je pomenilo ohranjati slovenstvo. Gorski svet je posebno mladim pričaral brezskrbno ozračje svobode. Njej so se morali na drugih področjih življenja v dolini vse bolj odrejati, saj je režim z vedno novimi, omejevalnimi in usodnimi zakoni presenečal tako rekoč skoraj vsak teden.

Dokler jih ni raztreslo na vse vetrove, so krpljevci redno hodili na skupne planinske izlete, najprej na najbližje vrhove: Senico, Bučenco, Jalovnik

s Kobiljo glavo, Škrbino, Kuk in Vogel. Obiskovali so tudi bolj oddaljene gore. Znan je njihov večdnevni zimski vzpon na vrh Krna, ki so ga opravili v zimi pred formalno ustanovitvijo Krplja (7.–11. 1. 1924). Ob večdnevnem neprekinjenem sneženju so ostali ujeti v snežno belino, s svojo nepredvideno daljšo odsotnostjo pa so povzročili precejšno zaskrbljenost pri domačih in tudi pri oblasteh, ki so budno sledile vsem njihovim premikom. Fotografsko je ovekovečeno tudi njihovo večdnevno zimsko obleganje Kanina v zimi leta 1926, ko jim je stara koča nudila toplo zavetje vse do vrnitve v dolino, kjer so jih ponovno čakale vsakdanje tegobe tiste dobe. Med poletnimi turami izstopa prečenje grebena med Črno prstjo in Rodico (Gradica je starejša oblika imena na Tolminskem) poleti 1927. Obisk Zahodnih Julijcev (23.–24. 7. 1928) je bil za Zorka Jelinčiča usoden, saj si je pri zdrsu na snežišču pod Škrbino Zadnje Špranje ob poskusu reševanja udeleženke ture nalomil hrbtenico. Sledila je reševalna akcija italijanskih vojakov, ki jo je iz Zajzere sprožil sam Kugy. Po tej nesreči in daljšem okrevanju so Jelinčiča kot zavednega rodoljuba in organizatorja odpora aretirali in obsodili na dvajset let zapora. Brez duhovnega vodja so krpljevci obiskovali gore v manjših skupinah in v širšem območju Julijcev do začetka druge svetovne vojne. Njihove pogoste nočne ture so bile povezane z ilegalnimi prestopi rapalske meje, saj je bil vzhodni del Julijcev v celoti onstran mejnikov in tako dostopen samo s posebnimi dovolilnicami.

Kljub pričevanjem Štruklja in Božiča pa še veliko tur manjših priložnostnih skupin ni bilo zabeleženih. Nekatere domače zbirke posameznih akterjev lahko še vedno presenetijo s kakšnim osebnim fotografskim spominom na tiste dni. Brez fotodokumentacije Janeza Vidmarja, ki so ga tovariši upravičeno imenovali "dvorni fotograf" Krplja, bi si danes dejavnost Krplja veliko težje predstavljali. Čeprav njegove podobe niso številne, bolje ilustrirajo tedanji čas.

Prvi speleološki raziskovalci v Posočju

Jamarstvo je krpljevce slučajno pritegnilo že kmalu po ustanovitvi kluba leta 1924. Ko so izvedeli, da se tolminski fašisti zanimajo za naše podzemno bogastvo, so se družno pognali v raziskovanje posoškega kraškega sveta, najprej v jamo Smoganico pri Drobočniku (Most na Soči), kjer so v enajstih akcijah našli tudi okostje jamskega medveda. Ustne izjave zadnjega še živečega krpljevca Evgena Božiča (†1997), da so ilegalno v nahrbtnikih prenašali kosti preko mejnega grebena Tolminsko-Bohinjskih gora v hrambo Narodnemu muzeju v Ljubljani, žal še ni uspelo dokazati; kaže pa na njihov nacionalni ponos in zavest o pomembnosti odkritij. Krpljevci so se kar devetkrat spustili v Zadlaško (Dantejevo) jamo v neposredni bližini Tolminskih korit. V Pološki so bili v letih 1924 in 1927. Jame v Žlebih pri Slapu ob Idrijci (Krasnica, Zidanca, Zevka, Polženca) so raziskovali v letih 1924 in 1927 (3-krat). Še danes nas pred enim od vhodov na to spominja Krpljev

znak, ki so ga po navadi napisali z minijem. V Babji jami pri Mostu na Soči so iskali možnost preskrbe s pitno vodo (7-krat). Pri Jami v Senici iz Baške grape in Pod ključem v Modreju so v štirih raziskovanjih (1927, 1928) iskali pove-zavo. Omenjamo samo pomembnejše raziskave.

Med krpljevci so bili nekateri vidni predstavniki primorskega odpora proti fašizmu, posamezniki tudi tigrovci. Jelinčič pravi: "Na planine smo zdaj prenesli dijaške kongrese in tečaje za vso Primorsko. Tod preko so krpljevci tovorili knjige za naša prosvetna društva in je šel propagandni material med naše ljudi, da jim je vlival zaupanje

- 1 Krpljevci v popolni "bojni opremi" med počitkom v nekdanji koči na Kaninu za božič leta 1926. Foto: Janez Vidmar
- 2 Potret duhovnega vodja Krplja, delo tržaškega slikarja Jožeta Cesarja, ki krasi enega izmed kotičkov v planinski koči Zorka Jelinčiča na Črni prsti. Foto: Žarko Rovšček
- 3 Bertarelli - Boeganova publikacija *Duemila grotte* (slov. *Dva tisoč jam*), ki priznava Krplju prve jamarске raziskave v Posočju. Arhiv PD Tolmin
- 4 Krpljev znak v jami Smoganica nad Drobočnikom pri Mostu na Soči. Arhiv PD Tolmin
- 5 Krpljeve jamarске raziskave so segle do Benečije. "Podpis" v Landarski jami pri Podbonescu (Pulfero). Foto: Dejan Ristić
- 6 Štrukljeva skica Zadlaške (Dantejeve) jame, objavljena v Koledarju Goriške Mohorjeve družbe za navadno leto 1925. Arhiv PD Tolmin

Ilegalni planinski klub Krpelj je bil ustanovljen pod vrhom Porezna. Foto: Oton Naglost

v bodočnost. Čez planine smo bežali in reševali pred aretacijami in konfinacijami protifašistične delavce, Slovence in Italijane. Tako so nas gore pogosto reševale in nam dajale moči.”¹ Krpljevih akcij so se udeleževali: Jože Abram - Trentar, sestre Gerželj, Ciril, Zdravko in Marija Munih, Milan Mikuž, Jože Munih - Pečan, bratje Franc, Ludvik in Valentin Štrukelj (Modrejce), Janez Vidmar in Milutin Vuga (vsi z Mosta na Soči - Sv. Lucija), Jože Bevk (Laharn), Avgust Berlot (Kanal), Evgen Božič (Klavže), Zorko Jelinčič (Podmelec), Klement Jug (Solkan), Marij Kogoj (Solkan, Ljubljana), Slavko Mašera (Kobarid), Stanko Polenčič, Albert, Ivanka in Mici Rejec ter Rasto Tuzulin (vsi iz Tolmina), Joško Ščuka (Barkovlje).

Obveščanje javnosti nekoč in danes

Pri tako zavzetem delu se je pojavilo tudi vprašanje, kako in kje objaviti raziskovalne dosežke ilegalnega kluba. O tem so sprejeli sklep na svojem zboru 16. 10. 1924 v Podmelcu in prižgali zeleno luč svojemu članu Francu Štruklju, študentu stavbne tehnike z Modrejca pri Mostu na Soči in avtorju jamskih načrtov, ki je imel osnutke

zapisov že v predalu. Že kmalu sta izšla v *Koledarju Goriške Mohorjeve družbe* dva njegova vznesena članka.² Njegove zabeleške so pomemben osnovni vir o delu Krplja, saj so se v njegovi zapuščini ohranili načrti Pološke in Zadlaške (Dantejeve) jame, Smoganice nad Drobočnikom, Krasnice v Žlebih nad Slapom ob Idrijci, Turjeve jame ob Nadiži (v literaturi tudi z imenom Kovačeva, Obernejzova ali Pelerinčeva jama) in jame v Gladkem čelu pri Starem selu (Kobarid). Štrukelj je za svoje speleološke načrte na prvi razstavi gozdarstva in obdelovanja visokogorskega sveta leta 1924 v Tolminu prejel častno diplomu. Organizatorji so se namreč zanimali tudi za t. i. turistične zanimivosti. Čeprav je na skicah spodaj pisalo CT Krpelj, "ni nikomur prišlo na misel, da bi se pozanimal, kdo je ta Krpelj, ki zakonito niti ni obstajal".³ Morda so ravno od tam zašli podatki o Krpljevih dosežkih tudi na strani knjige o jamarski raziskavi v Furlaniji, *Dva tisoč jam*.⁴ Njena avtorja Krplju priznavata prve pristope v določene jame v Posočju z navedbo "Krpelj C. T. (Club Turistico - op. Ž. R.)".

² ŠTRUKELJ, Fr.[anc]: Iz *tolminskega podzemeljskega sveta*, *Koledar GMD* za leto 1924, str. 119-124, in za nav. leto 1925, str. 65-67.

³ Gl. op. 1.

⁴ Bertarelli, Boegan: *Duemila grotte*, Touring Club Italiano, Milano 1926.

Ilegalni PK Krpelj povezuje nepretrgano navezo planinstva v Posočju od ustanovitve Soške podružnice SPD leta 1896 do današnjega planinskega društva v Tolminu, česar se pri društvu dobro zavedajo. Po Krplju se imenuje glasilo, ki simbolično oživlja ime nekdanjega planinskega kluba. V štirinajstih letih je na 872 straneh izšlo dvajset številok (naklada sedemsto izvodov), v katerih so bili poleg člankov o številnih dejavnostih društva objavljeni tudi dragoceni dokumenti o delu Krplja. Kronika PK Krpelj je bila objavljena v jubilejnem zborniku *Stoletje planinstva na Tolminskem* (PD Tolmin, 1996) in zborniku z naslovom *Zorko Jelinčič - Nad prezrtjem in mitom* (PZS, PD Tolmin, 2000). Prispevke o Krplju najdemo tudi v izbranih delih Zorka Jelinčiča, *Živim v besedi* (ZTT, 2011), v *Planinskem vestniku*, *Naših jamah*, *Tolminskem zborniku* (1997) in drugem tisku. Pred leti je bil Krpelj predstavljen tudi v posebni TV-oddaji iz serije *Gore in ljudje*. V knjigi *Stoletje v gorah* (CZ 1992) je PK Krpelj označen kot spremljevalec (sopotnik) Slovenskega planinskega društva. Ni naključje, da so bili nekateri Krpljevci povezani tudi s skalaši. Ilegalni Planinski klub Krpelj predstavlja torej pomembno vez med preteklostjo in sedanjostjo, poskus ohranjanja planinske in jamarske dejavnosti v najtežjih časih za obstoj Slovencev na Primorskem. ●

¹ JELINČIČ: *Krpelj, Naše jame* 1960, str. 14.